

Als de jongensboekenschrijver Willy van der Heide was hij het idool van honderdduizenden jongens. Maar hij is ook: Willem W. Waterman, de dichter Victor Valstar, de schrijfster Sylvia Sillevius en de schoonzoon van Theodorus Niemeijer. En hij noemt zich W. H. M. van den Hout, preadviseur voor psychiatrie. In de oorlog vulde hij het satirische pro-Duitse weekblad „De Gil”. Panorama dook in het Willem Waterman-dossier en rekest af met een jeugddroom

WIE ZEI ER DAT JE NIET MEER LACHEN KON?

Daar zat ie dan. De meester zit. Een lange sladoed met een Britse snor, aan een groot houten bureau in een statige Haagse kamer vol met boeken. Speciaal voor de foto had ie een kolonelsuniform aangetrokken. Het standaardwerk *De Grote Veldslagen* stond, schijnbaar achteloos, als blikvanger op de schoorsteenmantel. Het uniform viel om zijn slungelig lijf als de krappe schede rondom een houdegen. Het zat hem als gegoten. Manmoedig was ie bezig om rechter te worden. Met zijn van de drank gebarsen stem zei hij: „Het doondert niet, kerel! Ik kan er tegen. Ik heb een ijzeren gestel.” Schielijk dronk hij enige glazen tomatasaïen verdund met water. Hij had een spijker in zijn kop van hier tot gunter. Het was elf uur in de ochtend.

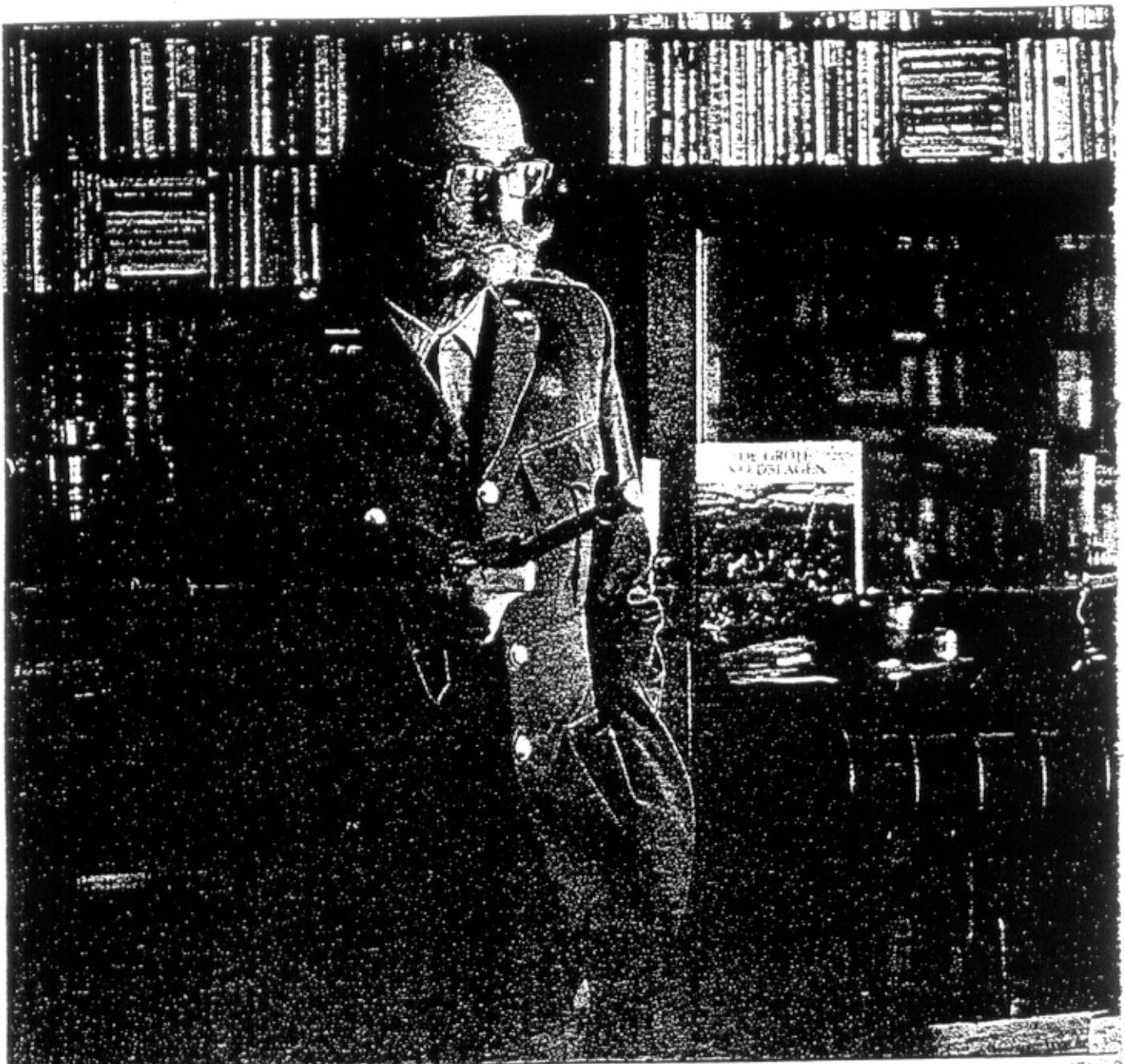
Daar zat ie dus. De grote schepper van de *Bob Evers*-boeken, die mij eens, zo'n dikke twintig jaar terug, van opwinding de ganze wereld hadden doen vermeten. Want eerlijk is eerlijk, of hij nu fascist is of niet, gevreten heb ik z'n boeken allemaal, de boeken van de inmiddels 33 delen tellende serie. *Drie jongens op een onbewoond eiland*, *Overval in de lucht*, *De jacht op het koperen kanon*, *Een Dollarjacht in een D-trein*, *Kabool om een varkensteren koffer*, *Een meesterstunt in Mexico*, enzovoort enzovoort.

Gepeend van elke vorm van pedagogie kwam Willy van der Heide met zijn boeken tegemoet aan de belangrijkste naoorlogse gevoelens: de bange jaren zijn voorbij, wie Engels spreekt en

Amerikaans denkt, aan hem behoort de wijde wereld. In alle leeszaalen van Nederland (er bestond nog geen televisie) werd erom gevochten. Was er een nieuwe *Bob Evers* uit, dan goldte een blijmare door het land: Duizenden jongens trachtten een exemplaar te bemachtigen. Wie er niet in slaagde, hoorde de volgende dag op het schoolplein reeds de eerste details uit de adembenemende inhoud. Ik bewonderde Willy van der Heide zoals alleen pubers dat kunnen: totaal en dweepziek.

Groot was dan ook de schok toen ik, de grens van de grauwe volwassenheid naderend, vernam dat Willy ook Willem W. Waterman was, maar eigenlijk W.H.M. van den Hout heette en een ravezwart oorlogsverleden had. Ineens begreep ik ook waarom hij op de achterflap van de *Bob Evers*-boeken altijd onherkenbaar was afgebeeld, op zijn rug getoetografeerd, een rare jas dragend alsmede een viltten kaboutje. Dat oorlogsverleden begon mij danig bezig te houden. Alles wat er over de kwestie werd gepubliceerd, las ik. Wat mij niet zo moeilijk viel, aangezien zijn naam telkens opdook in steeds sensationelere publikaties.

Ik zal nu eerst even in een notepad uiteenzetten wie W.H.M. van den Hout werkelijk was voor hij als de populaire schrijver Willy van der Heide triomfen vierde. Hij werd op 3 juni 1915 geboren als zoon van een leraar Nederlands en telg uit een Gronings scheepsbouwersgeslacht. Gedurende de mobilisatie was hij korporaal bij het re-

Martiaal, gekleed in een kolonelsuniform, poseert Willem W. Waterman in zijn woning. „Schuldig?” zegt hij. „Wanneer, het zijn de regels van het spel.”

giment Grenadiers (volgens eigen verklaring gedegradeerd, maar dat heb ik nergens bevestigd kunnen krijgen). Hij werkte enige tijd als correspondent voor de Brabantse katholieke krant *Het huisgezin*, voor-welk blad hij ook kruiswoordpuzzels ontwierp. Als beginnend schrijver-journalist kwam hij terecht in Amsterdamse kringen van bohemiens, kunstenaars en politieke drijvers. Was van meet af aan ultrarechts en kon in vuur en vlam raken als de naam van zijn grote idool Benito Mussolini ter sprake kwam. Hij werd uit 235 sollicitanten gekozen en benoemd tot onderdirecteur van het persbureau van Philips. In die functie legde hij niet alleen talrijke belangrijke buitenlandse contacten, maar wende hij zich ook aan om in het Engels te schrijven. Kort voor het uitbreken van de tweede wereldoorlog schreef hij een boek. *De kruistocht van Generaal Taillehaeck*. Rondom de verschijning van dit boek, in 1940, ontstond grote deining. In de kringen van padvindders, fascistoiden roman-

tici, romantische fascist en andere politieke warhoofden oogste Taillehaeck veel lof. Maar de Duitsers vonden het niks. Het naziblad *De Schouw* schreef dat Willem W. Waterman niet alleen niets weet van de nationaal-socialistische levensfilosofie, maar wat veel erger is, hij weet dat zelf niet. Veie verantwoordelijke militairen van het verslagen Nederlandse leger echter beschouwden Watermans geloofsbelijdenis als een verraderlijke trap na. De hoofdfiguur in het boek is een tegendraadse generaal die verwoede, maar vergeefse pogingen in het werk stelt om van het ongedisciplineerde Nederlandse leger alsnog een geoliede vechtmachine te maken, min of meer naar Duits voorbeeld. Het tweede deel van Taillehaeck liet niet lang op zich wachten. Daarin beschreef Willem Waterman hoe de generaal, nauwelijks uit het veid geslagen door de Nederlandse nederlaag, toetreedt tot het „Nederlands Front” van de fascist-leider Rudolf Smit. Van dit tweede deel

werden 13.000 exemplaren verkocht. Beide boeken zouden sleutelromans worden, want Waterman zelf werd in de oorlog propagandaleider van „Nationaal Front” van de Mussolini-fascist Arnold Meyer, een man die, evenals WWW zelf droomde van een opwindende wereld van gelijk-rassige, elkaar toelachende en op de schouder rammende „lotgenoten”, die na een week van harde, doch eerlijke arbeid gezamenlijk de „Juit” zouden bespelen en elkaar joelend zouden nat-spuiten bij de centrale kraan van het zomerkamp. De gespletenheid van zijn karakter maakte het in de oorlog eveneens mogelijk dat hij een andere tak van zijn talent ontplooidde: die van komisch schrijver. Terwijl in de wereld alom een grote zonsverduistering om zich heen greep en het Grote Streven was begonnen, de joodse kinder-tjes de spoorwagons werden ingetrapt, schreef WWW — je houdt het achteraf niet voor mogelijk — diverse „leuke stukjes” zoals: *Amerika filmt*.

een pamfletistische kijk op Hollywood. Kort hierna liet hij nog een luchtig werkje het licht zien: *Wie zei er dat je in deze tijd niet meer kon lachen?*

De hoge Haagse kamer met *De Grote Veldslagen* op de schoorsteenmantel. „Willem,” begon ik het interview, „je hebt een zwaar oorlogsverleden.”

Willem W. Waterman: „Ik zet nu de bandrecorder aan. Dit hele spel ken ik. Jij ook natuurlijk. Ik verzet me mijn leven lang al tegen falsificatie van de geschiedenis. Feiten en data! Daar heb ik niets tegen? Oké? En als je het anders wilt en als het je niet bevalt, dan op de mat, verdomme! Oké?”

Laatst kwam er nog zo'n journalist, Nico Polak van *Het Vrije Volk*, hier. Willem, zegt ik, ik ga er natuurlijk vanuit dat je alles zult ontkennen, maar jij bent „De Zwarte Tulp”, het brein achter de mislukte poging om een deel van de Amsterdamse metro op te blazen. Jij bent de man achter Max Lewin! Hij begon over al die ouwe zaken; over dat ik propagandist was geweest van het fascistische „Nationaal Front” van Arnold Meyer, dat ik in het weekblad *De Gil* had geschreven enzovoorts.

„Je bent toch nog steeds fascist?”
WWW: „Ik ben rechts! Mag ik alsjeblijft? Ik ben geen verrader!”

Die Nico Polak zei ook: „Je bent agent geweest van de Geheime Dienst Nederland. Zo... zo, zei ik. Maar meer dan dat wist hij er ook niet van.”

„Ben je dan agent geweest van de Geheime Dienst Nederland? En wat was dat voor een organisatie?”

WWW: „Dat was een zijtak van een andere dienst!”

„Welke?”

WWW: „Dat kan ik je niet vertellen. Het had voor een groot deel te maken met de Marine Inlichtingen Dienst. En deze M.I.D. had toen ook al duidelijke verbandingen met de Engelse Marine Inlichtingen Dienst. Dat waren twee handen op een buik. Ik werkte voor die knapen. Nu begrijp je misschien waarom ik na de oorlog ontslagen ben van rechtsvervolging. Het ware verhaal is niet te vertellen. Ik zat er in opdracht van de Duitse contra-spionage. Ik werd door de Duitsers betaald. Voor dat werk heb je een bepaald soort jongens nodig. Zo van: Ik denk dat jij denkt dat hij zal denken dat ik denk. Het principe van contra-spionage: complete verwarving zaaien.

Dat vind ik trouwens het knappe van joden, de humor. Het alles van vijf kanten kunnen zien. In Tel Aviv heb ik wel eens gezegd: *I'm a synthetic Jew* (Ik ben een kunstmatige jood). Ik kan me, net als een jood suf lachen om mijn eigen stomiteiten. Ik heb een Jiddisch gevoel voor humor. Als ik iets slims doe, dan is het ook heel slim. Doe ik daarentegen iets stom, dan staat zo'n stomiteit ook als een beëidhouwwerk van Epstein. De truc is niet om je stomiteiten toe te geven, maar om ze te overleven.

Ik ben in 1941 uit „Nationaal Front” gestapt, omdat de leider, Arnold Meyer, politiek een ommezwaai van 180 graden maakte toen hij zijn volgelingen opriep om met Duitsland tegen het bolsjewisme ten strijde te trekken. Arnold Meyer was een soort diaken, die altijd zijn handen vouwde en je in gij-voorn aansprak. Met de andere leden van de anti-Duitse stroming binnen „Nationaal Front” vond ik dat het toen afgelopen moest zijn. De Russen waren onze bondgenoten. Nederland was immers neutraal, maar werd nadat het was aangevallen door Duitsland automatisch de bondgenoot van de geallieerden. Overigens zaten er wel een stelletje prachtfiguren bij „Nationaal Front”. Discussiëren en zuipen tot diep in de nacht. Allemaal katholieke Mussolini-jongens. Romantici, dichters, idioten.”

Willem was nu in trance geraakt. De werkkamer stond bol van zijn gebuider. „Drie soorten mensen worden zo georend als ze zijn en niet gemaakt: hoeren, artsen en revolutionairen!” schreeuwde hij. Tussen twee snorkende volzinnen door trad zijn, eveneens zeer vermoede derde vrouw Marjon binnen, dochter van de genotmiddelenmiljonair Theodorus Niemeijer. Zij had op Willems brallende verzoek koffie voor ons gezet. „Toch is het een fantastische meid. Achttien jaar ben ik met haar getrouwd. Niet om het geld. Nee, om de verdommenis niet! Om de sex, niet om het kapitaal!”

Hij begon aan een lang verhaal over Max Lewin, de provo's en Joop den Uyl, een nogal verward betoog.

Daarom vertel ik u ondertussen maar even wat Willem Waterman deed na het schrijven van zijn komische boekjes over de film en over dat lachen. Steit u zich even voor: Het is einde 1943. De gemiddelde Nederlander, schijtbreuk als hij bijlijks de verzamelde werken van dr. L. de Jong en drs. F. Weinreb is, zucht onder de druk van de Teutoonse laars en wacht geïtaten op betere tijden. Hij klampt zich bij het licht van een carbid- of waxeolietje vast aan alles wat de schijn heeft van de komende bevrijding. Betrouwbare informatie bereikt hem nauwelijks. Alle dagbladen zijn de spreekbus van de overweldiger. Als iemand al de waarheid durft te schrijven, dan gebeurt dat heel subtiel, tussen de regels door. De echte durvers hebben de verplichte inlevering van radiotoestellen genegeerd en lusteren, in gootsteenkastjes weggekropen, of onder de planken vloer naar de Engelse zenders.

Dan gebeurt het. Voor de kiosken, waar men tot dan uitsluitend nazilectuur kan verkrijgen, hangt een hypermoderne krant. De opmaak is zo afwijkend en provocerend, dat die zelfs in 1975 niet zou hebben misstaan. Een kop over de hele pagina: „Grote Duitse verliezen in het oosten”. „NSB-gespuit zal worden opgehangen”.

„Krijg nou het rammoan,” denkt de Gemiddelde Nederlander. Hij koopt de nieuwe krant onopvallend. De krant draagt de veelzeggende naam van *De Gil*. Samen met zijn getrouwen strijkt de Gemiddelde Nederlander die krant glad en tuurt met verbazing naar de foto's van de Koninklijke Familie en leest met groeiende instemming de rede van Gerbrandy. De grote klapper is echter de sarcastische tirade tegen de NSB van Mussert.

De oplage steeg voor Nederlandse begrippen tot ongekende hoogtes: om en nabij de 200.000 exemplaren. Wat de grote truc was? Daar kwamen al die Nederlanders pas achter nadat er zo'n dikke tien nummers van de kwasi-illegale *Gil* waren verschenen. Wanneer men het blad uitlas (en iedere lezer las het uit), had men toch een fikse dosis pro-Duitse propaganda te pakken. Naarmate de tijd verstreek, werd *De Gil* steeds meer Engels georiënteerd. Toudat tenslotte de

verspreiding op last van de Duitsers werd stopgezet, zogenaamd als gevolg van papiergebrek. In werkelijkheid was het blad ten dode gedoemd, omdat de truc niet meer opging. Het echte verzet had namelijk op zijn beurt een namaak-*Gil* gedrukt en verspreid, eveneens via de gewone straatverkoop, een stunt, die grandioos lukte. De echte *Gil* bleef onverkocht die week.

WWW: „Het spel dat wij met *De Gil* opvoerden was alleen mogelijk doordat wij de Duitsers uitspeelden tegen de NSB'ers. Voor driekwart was het bluff. We pakten de gehate NSB'ers waar wij konden. We schreven sarcastische stukken over het feit dat Mussert in een hooiberg verstoep had gezeten toen de Duitsers Nederland binnenvielen. Hij was bovendien nog met zijn tante getrouwd. Je begrijpt: allerlei grappen over het naar bed gaan met je tante. Maar dat geonder over die hooibergen ging de moffen toch de keel uithangen. We moesten ermee stoppen. Toen openden wij de voorpagina met een grote kop: *In dit nummer geen stom woord meer over hooibergen*. Moffen hebben geen gevoel voor grappen! God, dat gelazer over die oorlog. Ik word er zo moe van.”

„Dat kan ik me voorstellen. Dat verleden schud je nooit meer van je af.”

WWW: „Ik kan er tegen. Het zijn de regels van het spel. Niemand maakt mij iets. Je mag schrijven wat je wilt. *Publish and be damned*. (publiceer en wees vervloekt). Maar de geschiedschrijving moet redelijk blijven. Ik bewonder dr. L. de Jong enorm, omdat ie niet kotsend boven de wasbak hangt van al die lafaards, die achteraf allemaal bezig zijn geweest hun straatje schoon te vegen. Data en feiten. Daar gaat het om! En niet eromheen lullen!”

Willem veegde zweet van zijn voorhoofd en schonk zich een vorstelijk glas tomatensap in. „De weibekende dichter Cees Buddingh heeft bij mij in *De Gil* gedebuterd. Met *De Blauwbligorgel*!”

„Ik ben een Blauwbligorgel.
Mijn vader was een Porgel.
Mijn moeder was een Pirculan.
Daar komen vreemde kinders van.
Raban-Raban-Raban!”

Ik kwam hem laatst tegen. Hé, Buddingh. Hoe is het nou? Ik ben Willem Waterman. Hij wilde niets meer met me te maken hebben. Kijk, zo kan ik er nog wel een paar noemen. Iedereen weet dat ik nog nooit een jood heb verraden, maar mag ik verdomme politiek rechts denken?”

„Willem, ik heb in *De Gil* nummer 4 een afgrijpselijk stukje anti-semitisme aangetroffen. Ik zal even citeren: *Hoe lijn zal het zijn als de Duitsers eenmaal verdwenen zijn en de joden komen terug. Welk een genot om de komkommeren weer over onze trottoirs te zien lopen. Wij moeten er niet aan denken. We worden bijna duzzelig van genot. Men zou bijna geïnspireerd worden door een Ode aan de Joden. Daar zijn ze weer: de hangbuiken met woestijnvoeten. De vetharig, worstvingerige, matses-vretende Jidden met hun zeventien miljoen overmatig werkende Zweetklieren.*”

WWW: „Ik ken de tekst... ja. Ik heb hem niet geschreven.”

„Maar jij bent vanaf het vierde nummer aan *De Gil* gaan meewerken. Heb je je dan nooit eens een keertje schuldig gevoeld? Je zat toch in die club samen met enkele uitgesproken anti-semiten?”

WWW: „Schuldig? Welnee. Je moet er tegen kunnen als je meedoet in zo'n enorme komedie. Het zijn de regels van het spel. Ze hebben me wel eens gevraagd: Waarom schrijf je geen toneelstukken, Willem? Dan zeg ik altijd: Omdat ik zelf dagelijks in een toneelstuk optreed...”

Arnold Meyer, de leider van het Nationaal Front, tijdens een redevoering gedurende de oorlog.

VOLGENDE WEEK

„Het mannetje van de radio.”